

« Cum ipso sum in tribulatione. » Hoc est quod S. Martinus diabolo Christum se mentienti, et apparenti in gloria, respondit: « Christus suis in hac vita non nisi in cruce apparet: » ita Sulpitius in ejus Vita. Jam quis non aveat, quis non gaudeat esse ubi Christus, ubi Deus est? « Bonum, ait S. Bernardus ibidem, mihi, Domine, magis tribulari, dummodo ipse sis mecum, quam regnare sine te, epulari sine te, sine te gloriari. Bonum in tribulatione magis amplecti te, in camino habere te mecum, quam esse sine te vel in celo. Quid enim mihi est in celo, et a te quid volui super terram? » Præclare S. Augustinus in *Sentent.*, num. 226: « In presenti, ait, vita, et delicis temporales dulces sunt, et temporales tribulationes amare sunt. Sed quis non bibat tribulationis poculum, metuens ignem gehennarum? Et quis non contemnat duodecim seculi, inhians bonis vite æternæ? »

SCIENTES QUOD TRIBULATIO PATIENTIAM OPERATUR. — Operatur, ut causa non efficiens, sed materialis, scilicet ut occasio, objectum et excitamentum patientiæ: de quo vide Chrysostomum in *moralibus homil.* 9. Simili modo et sensu vulgo dicitur, quod tortores martyribus, et impij pijs quos vexant, fabricant coronam in caelis. Loquitur enim Paulus de justis constantibus et cordatis, qui ex tribulatione robustiores et perfectiores evadunt, non de timidis et levibus, qui tribulatione cedunt et succumbunt. Addit hic notatque S. Chrysostomus Deum in hoc statu lapso, quo concupiscentia diffultimus, necessario immississe nobis tribulationes ad eam castigandam et stringendam. Sicut enim silvestres aves circumarant rava, equi indomitii freno, canes loro: sic per tribulationes homo alias incompotus et indomitus fit mitis, patiens, flexilis, obediens Deo.

Unde notat Hugo Cardinalis Apostolum hic innuere, patientiam esse veluti terram fructiferam, quam tribulatio operatur, id est arat, colit, ut fructum ferat meritum, eo sensu, quo Gen. II Adam dicitur positus in paradiso, ut operaretur illum. Hinc patet, quam alacri animo excipienda sit quævis tribulatio, utpote quæ velut diligens agricola, nostram patientiam, quasi tellurem exerceret, ut uberem meritum segetem proferat.

4. PATIENTIAM AUTEM (OPERATUR) PROBATIONEM, — quia scilicet nos nostramque virtutem probat, ut fornax probat aurum. Secundo et melius « patientia » operatur « probationem », id est terminum probationis, experimentum scilicet (hoc enim significat Græcum *deqpi*, quod non active, sed passive tantum capitur), ut sit probatus et exploratus animus patientis, pateatque quanti Deum et celestia faciat (utpote pro quibus tanta tam generose patitur), ac consequenter quam laudabilis et excelsus sit. Ita Cajetanus et Toletus. Alier ego sumit probationem S. Jacobus, cap. I, cum e contrario ait, quod probatio fidei patientiam operatur, scilicet pro ipsa tribulatione et perse-

cutione, quæ hominem exercet et probat: hæc enim operatur et excitat patientiam eo sensu, quem paulo ante dedi. Quocirca S. Augustinus, in *Sententiis* (quas ex eo excoipit S. Prosperus et habentur in fine tom. III S. Augustini), num. 486: « Non queratur, ait, homo quando in his quæ juste habet, patitur aliquas adversitates. Per amaritudinem enim inferiorum docetur amare meliora, ne viator tendens ad patriam stabulum præ modo diligit. »

PROBATIO VERO (OPERATUR) SPERM, — id est spei robur et vigorem. Ita S. Chrysostomus et Anselmus: nam aliqui simpliciter spes præcedit et operatur patientiam et probationem. Hinc contra Novantes nota: Licet spes primario Dei ope et gratia nitatur, secundario tamen bonis quoque operibus patientiæ, et aliis ex gratia facit nititur. Tria hæc spera roborant, ait Bernardus in *Sententiis*: Primum, est humilitas collata sapientiæ; secundum, firmitas constantis patientiæ; tertium, veritas inspirationis occultæ.

5. SPES AUTEM NON CONFUNDIT. — *εὐ ζήτησιν*, id est non solet pudefacere, quia scilicet sperantur non frustratur, nec fallit, sed eum certo perducit ad assecutionem rei speratæ a Deo. Secus se habet spes fallax, quam collocamus in hominibus, quæ sæpe fallit, ideoque pudorem afficit: ita Theophylactus et Anselmus. Quid enim sunt spes mortalium, nisi (ut aiebat Plato) somnia vigilantium, aut potius desiderantium? Spes, inquit S. Bernardus, serm. 37 in *Cant.*, non confundit, quia infundit certitudinem; per hanc enim ipse Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quod simus Filii Dei. Vere S. Augustinus in illud Psalmi xxx, *Odisti observantes vanitates supervacue: ego autem in Domino speravi*: « Ego, inquit, qui non observo vanitatem, in Domino speravi. Speras in pecunia, observas vanitatem; speras in honore et sublimitate aliqua potestatis humanæ, observas vanitatem; speras in aliquo amico potente, observas vanitatem. In his omnibus cum speras, aut tu expiras, et ea hic dimittis; aut cum vivis, omnia pereunt, et in spe tua deficiis. Islam vanitatem commemorat Isaias, dicens: Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi flos fœni. Aruit fœnum, et flos ejus decidit: verbum autem Domini manet in æternum. Ego autem, non quomodo illi qui sperant in vanitates et observant, sed in Domino speravi, qui non est vanitas, » sed ipsa veritas et stabilitas.

Idem in illud Psalmi ix, *Sperant in te qui nocuerunt nomen tuum*: « Ne sperent, inquit, in his rebus, quæ temporis volubilitate præterflunt, nihil habentes, nisi Erit et Fuit. Quoniam quod in illis futurum est, cum venerit, fit statim præteritum, et quod expectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore. In Dei autem natura non erit aliud, quasi nondum sit, aut fuit, quasi jam non sit; sed est tantum id quod est, et ipsa est æternitas. Desinant igitur sperare et diligere temporalia, et

se ad æternam spem conferant, qui cognoscunt nomen ejus, qui dixit: Ego sum qui sum. » Egregie vero, ex hoc Apostoli fundamento, quod scilicet spes non confundat, S. Bernardus omnes ad spem in Deum excitat, serm. 9 in *Psal.* Qui *habitat*: « Quoniam, inquit, tu es, Domine, spes mea, altissimum posuisti refugium meum. Quidquid agendum sit, quidquid declinandum, quidquid tolerandum, quidquid operandum, tu es, Domine, spes mea. Hæc una mihi omnium promissionum causa, hæc tota ratio meæ expectationis. Prætendat alter meritum, sustinere se jactet pondus diei et estus, jejunare se his in sabbato dicat, postremo non esse sicut cæteros homines gloriatur: mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam. Speret qui vult in incerto divitiarum. Ego vero, ne ipsa quidem nisi abs te victui necessaria spero, nimirum verbo tuo confidens, in quo abjeci omnia. Nempe tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor. »

Deinde in particulari quolibet casu sperandum esse in Deo, ita docet: « Si mihi præmia promittuntur, per te obtinenda sperabo. Si insurgant adversum me prælia, si sæviat mundus, si freat malignus, si caro adversus spiritum concupiscat, in te ego sperabo. Qui dicit: Quoniam tu es, Domine, spes mea, jactet cogitatum suum in Domino, sciens quod nutriendum sit ab illo, sicut scriptum est: Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Ut quid enim, si hæc sapimus, ut quid cunctamur abjicere omnino spes miseræ, vanas, inutilis, seductorias, et huic uni tam solide, tam beatæ spei, tota devotione animi inhærere? » Et causam hujus soliditatis spei assignans, subdit: « Si quid illi impossibile, si quid vel difficile est, quære aliud in quo speres: sed verbo omnia potest. Quid facilius dicta? An vero de facilitate jam non dubitas, sed ipsa tibi est suspecta voluntas? quando in se speranti desit illa majestas, quæ tam studioso monet in se sperare? plane non derelinquit sperantes in se. Adjuvat eos, ait, et eruet eos a peccatoribus. Quære, quibus meritis? quia speraverunt in eo. Dulcis causa, attamen efficax et irrefragabilis. Quis speravit in eo, et confusus est? »

Atque hic est acer stimulus, qui sanctos heroes excitavit, et etiamnum excitat ad audendum magna, ad res heroicæ arduasque fortiter pro Deo vel aggrediendas, vel susinendas. Sciebant enim se non confundendos, quia spes non confundit. De his S. Bernardus, serm. 32 in *Cant.*: « Jam vero, inquit, magni patris familias, seu regis majestatis schema apparere existimo his, qui accedentes ad cor altum, de majori spiritus libertate, et puritate conscientie magnanimo facti, consueverunt audere majora. » Dat exempla: « Talis erat Moyses, qui audebat dicere Deo: Si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi teipsum. Ta-

lis Philippus, qui sibi et suis condiscipulis Patrem flagitabat ostendi. Talis et Thomas, qui nisi sua manu tangeret vulnus et fossam latam, credere recusabat. Pusilla fides, sed de magnitudine animi miro modo descendens. Talis quoque David, qui et ipse dicebat Deo: Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea: faciem tuam, Domine, requiram. Tales itaque magna audent, quoniam magistri sunt; et quæ audent obtinent, juxta verbum promissionis ad ipsos, quod est istius modi: Quicumque locum calcaverit pes vester, vester erit. Magna siquidem fides magna meretur; et quatenus in bonis Domini fiducia pedem porrexeris, eatenus possidebis. » Et paulo inferius: « Igitur istius modi magnis spiritibus magnus occurrit sponsus, et magnificabit facere cum eis, ita ut dicat qui ejusmodi est: Quia fecit mihi magna qui potens est. Regem in decore suo videbunt oculi ejus præeunte se ad speciosa deserti, ad flores rosarum, et lilia convallium, ad amœna hortorum, et irrigua fontium, ad delicias cellariorum, et odoramenta aromatum, postremo ad ipsa secreta cubituli. Beatus qui implevit desiderium suum ex ipsis. »

QUIA CHARITAS DEI DIFFUSA EST IN CORDIIBUS NOSTRIS PER SPIRITUM SANCTUM, QUI DATUS EST NOBIS. — Quære, quoniam hic intelligitur *charitas Dei*? S. Chrysostomus, Theophylactus, Ambrosius, Cajetanus et Toletus respondent, quod *charitas Dei* sit *charitas*, quæ est in ipso Deo, quia Deus qui intellegit, id est *effusa* « est in cordibus nostris. » Quia in his efficit charitatem, gratiam omnique dona et virtutes Spiritus Sancti. Huic sensui valde favent sequentia, maxime vers. 8. Simili modo vulgo dicitur: Liberalitas regis effusa est in hunc principem; *q. d.* Paulus: Spes non confundit, quia Dei, in quem speramus, charitas et liberalitas in nos effusa et profusa est; quia scilicet jam non per legis, sed per fidei justitiam accipimus ex Dei charitate Spiritum Sanctum, quo sumus effecti divine consortes nature, Deo amici, chari, dilecti, ab eoque omnibus gratis et virtutibus dotati et ditati. Si autem antequam tales essemus, Deus dedit pro nobis Filium suum in mortem; nullo magis jam postquam tales sumus effecti, dabit nobis quasi amicis et filiis suis, tanquam pater amantissimus, ea quæ speramus et postulamus ab eo, quæque ipse filiis suis promittit.

Secundo, S. Augustinus, *De Spiritu et Litt.*, xxxii; S. Bernardus, *epist.* 107, Anselmus et passim Doctores Scholasticæ, imo Concilium quoque Tridentinum, sess. VI, cap. vii, et charitatem Dei hic intelligunt non eam, quæ est in ipso Deo increata et æterna, sed eam quæ est in nobis a Deo creata et donata in tempore, quam scilicet Deus nobis infundit, ut eum diligamus: illa enim proprie diffundi vel effundi dicitur, *q. d.* Paulus: Spes æternorum non confundit nos, quia chari-

Primo per charitatem Dei intelligitur, quia qui intellegit, id est in ipso Deo.

D. Bernardus ad spem excitat.

Spem in Deo.

In quolibet casu sperandum esse in Deo.

tatem habemus, qua Deum diligimus sumusque Dei amici : Deus autem amicos suos in se sperantes non confundet, imo vero iisdem diligentes se hanc sperata aeterna bona preparavit : tum vocula enim dat causam precedentium, cur illis spes non confundat.

Nota : Verbo effudit, innuit Paulus charitatem ad omnes motus et actus animae perficiendos se extendere : ita S. Thomas.

Tertio, plenissimus erit sensus, si charitatem Dei utramque accipias, scilicet creatam et incretam ; et de utraque hunc locum explicat Origenes, Theodoretus, Oecumenius et D. Thomas, q. d. Paulus : Charitas Dei increata effudit se per charitatem creatam a se diffusam et effusam in cordibus nostris ; ideoque spes, quam habemus in Deum, nos non confundet, nec pedefaciet, eo sensu, quem jam dedi.

Nota quod ait Paulus : « Per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. » Hinc enim patet, in justificatione non tantum gratiam Spiritus Sancti, sed et ipsum Spiritum Sanctum quasi primum Dei donum nobis dari ; non solum enim Spiritus Sanctus nobis charitatem et dona sua communicat, sed et per ea in nobis ipse Spiritus Sanctus inhabitat : licet enim antea ipse in anima ferit per essentiam, potentiam, presentiam ; datur tamen rursus animae, dum illa justificatur, ut sit in ea novo modo, scilicet quasi in templo suo, eamque per charitatem sanctificet faciatque participem sui amoris. Est enim ipse primum et incretus amor.

Hinc refellitur error Magistri Sententiarum, lib. I Sent., dist. 16 et 17, docentis charitatem que in nobis est, non esse qualitatem creatam et infusam, sed esse ipsum Spiritum Sanctum, qui per se solum sine habitu charitatis infuso operatur in nobis et nobiscum actum amoris ; nam Apostolus asserit hic charitatem diffundi in cordibus nostris : Spiritus autem Sanctus diffundi non potest, nisi per charitatem aliaque dona creata et infusa.

Secundo, quia Apostolus distinguit hic charitatem a Spiritu Sancto, tanquam effectum a sua causa, ait enim : « Charitas Dei diffusa est per Spiritum Sanctum ; » ergo charitas alia et diversa est a Spiritu Sancto. Sicuti lux effusa in hac domo per lampadem, alia est a lampade lucem diffundente.

Dices : S. Augustinus, lib. De Trinitate, cap. vii et viii, et alibi, dicit charitatem, qua nihil melius est, esse Deum nosque Deum diligere charitate, quae Deus est. Haec sententia Magistro Sententiarum errandi occasionem dedit.

Respondeo, Augustinum loqui more Platoniorum : fuit enim ipse ante conversionem Platoniceus. Platonici autem hac phrasi utebantur, ut alicuius non esse bonos bonitate Dei, amantes amore Dei, sapientes sapientia Dei, nos verum cognoscere veritate incommutabili, quae Deus

est, qua phrasi tantum significare volebant quod bonitas, amor, sapientia, veritas, quibus sumus formaliter boni, amantes, sapientes, veri, sint participatio quaedam bonitatis, amoris, sapientiae et veritatis increatae, quae est in Deo, non autem quod per amorem, sapientiam, bonitatem, quae est in Deo, simus formaliter amantes, sapientes, boni : hoc enim est impossibile. Est ergo metonymia in hac phrasi ; cum enim dicitur : Charitas nostra Deus est, sensus est : Charitas nostra creata manat a charitate increata, quae est Deus ipse ; et sic charitas nostra non formaliter, sed originaliter, causaliter et participative est ipse Deus.

Rursum, ex hoc apostoli loco probari potest, justitiam esse qualitatem et donum nobis inherens. Hoc enim insinuat verbum, effunditur in cordibus nostris, et non per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. Ita Concilium Tridentinum, loco jam citato. Unde S. Augustinus, lib. III De Doctrina Christ., cap. x : « Charitatem, inquit ; voco animi motum ad fruendum Deo, propter ipsum ; et se atque proximo, propter Deum. » Et lib. De Moribus Ecclesiae : « Virtus, inquit, illa (charitas sive dilectio) quae ipsius animi nostri rectissima affectio est, si in alio est, favet ut conjugamur Deo ; si in nobis est, ipsa conjugit. » Insuper S. Augustinus, Sententia 348, ex hoc loco docet multos Christianos per unum Spiritum Sanctum et unam charitatem fieri unum unitate dilectionis : « Multorum, ait, hominum multae sunt animae et multa sunt corda : sed ubi per dilectionem fidemque adherent Deo, una anima et unum cor sunt. Si ergo charitas Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis, tantam unitatem nullarum animarum et multorum cordum facit ; quanto magis in Patre, et Filio, et Spiritu Sancto, aeterna et incommutabilis unitas manet, ut indifferens Trinitas, unus Deus, unum lumen et unum principium. »

DIFFUSA EST, — tum in baptismo, tum in operibus penitentiae, charitatis aliarumque virtutum, quibus vel primo, vel magis justificamur ; tum proprie et peculiariter in impositione manuum, ait S. Augustinus, lib. VI Contra Julian., cap. xi, ubi in sacramento Confirmationis : in eo enim datur et diffunditur robur et plenitudo Spiritus Sancti. Nota hunc Augustini locum : « eo enim contra Novantes patet, Confirmationem conferre gratiam, imo plenitudinem gratiae, ad consequenter esse Sacramentum legis novae. Haec enim impositio manuum non est Ordinatio, sed Confirmatio : quia haec charitatis diffusio, quae per eam fit, non solis Clericis, sed omnibus Christianis compellit. Omnibus enim Christianis loquitur hic Apostolus, qui olim mox a baptismo sacramentum Confirmationis suscipiebant, cum soli Clerici Ordinationem suscipiunt. »

« Porro hanc charitatem in nobis diffundit Spi-

ritus Sanctus, ut per eam faciliem et suavem reddat legem iugumque Christi. Audi S. Augustinum in Sententis, num. 222 : « Omne praecipuum Dei leve est amanti. Nec ob aliud intelligitur dictum : Onus meum leve est, nisi quia per Spiritum Sanctum diffunditur charitas in cordibus nostris, ut diligendo liberaliter faciamus : quia quod quis timendo facit, serviliter facit. Nec est animus rectus, quando mallet, si fieri posset, id quod rectum est non juberi. »

6. UT QUID ENIM CHRISTUS, CUM ADHUC INFIRMI ESSEMUS, SECUNDUM TEMPUS PRO IMPIS MORTUUS EST ? — Est occupatio. Dicit enim quis : Quomodo sequitur, Amicitia et charitas Dei diffusa est in cordibus nostris : ergo spes non confundit. Sequelam hanc probat hic Apostolus eo modo quod dixi ex Chrysostomo jam paulo ante vers. praeced.

Nota : Infirmos vocat hic Apostolus peccatores : hi enim infirmi sunt ex morbo peccati et consequenter impotentes ad opera salutis, ipsamque salutem sibi accersendam. Ita Theodoretus.

SECUNDUM TEMPUS. — Graece κατά χρόνον, id est opportune, opportuno tempore ; cum scilicet, ut ait S. Hieronymus, ad Algasiam, epist. 131, quaest. II et VII : « Omnia plena essent infidelitate et peccato, et maxime egerent redemptione et medico. » Vel, ut Theodoretus : « Cum tempus a Patre praescriptum esset expletum. » Sic et Theophylactus (1). Vel, ut Sedulius : « Cum ultima esset mundi aetas. » Sic enim Hebraei dicunt כָּרַתְּ הַיָּמִים, id est secundum tempus, pro eo quod nos dicimus, Hoc tempore, hac aetate.

Aliter id explicat Ambrosius et S. Anselmus : « Secundum tempus, » inquirunt, id est, a tempore, breve scilicet, mortuus est Christus, quia tertio die resurrexit.

Aliter quoque Chrysostomus, qui haec necit cum in infirmis ; q. d. Cum infirmi essemus eorum tempus, id est, pro eo tempore quo eramus infirmi ; quando scilicet tempus erat infirmitatis et legis, non gratiae, tunc mortuus est Christus : sed primus sensus germanior est, magisque congruit phrasi Graecae et menti Paulinae.

7. VIX ENIM PRO JUSTO QUIS MORITUR : NAM PRO BONO FORSITAN QUIS AUDEAT MORI. — S. Hieronymus, ad Algasiam, epist. 131, quaest. VII, quinque huius loci affert sensus.

Primus est Marcionis, qui duos faciens deos, unum veteris Testamenti, secundum novum, illum aiebatur hic vocari justum et severum, pro quo nulli vel pauci mortem subierunt ; hunc vero bonum et benignum, pro quo plurimi Martyres mortui sunt.

Secundus est Arii, afferentis justum esse Christum, bonum esse patrem.

(1) Et quidem recte. Igitur κατά χρόνον hic omnino tum mortuus est construendum est, et indicat stato tempore.

Tertius est aliorum, quos postea secutus est Tertius, Eucherius, in Quaest. novi Testamenti, dicentium justum esse legem veterem : haec enim erat lux iustitiae. Bonum vero esse Christum et legem Evangelii : haec enim est lex bonitatis et clementiae, unde et plurimos habet Sanctos ac Martyres.

Quartus est eorum qui censent eundem hic vocari justum et bonum, Christum scilicet.

Quintus, qui S. Hieronymo placet, est, a pro justo et bono, id est pro iustitia et re bona, v. g. pro tuenda veritate, vix et raro se morti quis objicit.

Sextus est commentarii Ambrosiani, justum esse virum perfectum, bonum esse simplicem et innocentem, cuius commiseratione facilius quis pro eo moriatur.

Septimus est Cajetani, justum esse virtute praeditum, bonum esse excellentem sanctitate et religione.

Octavus est S. Thomae, eundem esse justum et bonum ; hoc sensu, q. d. Vix pro justo quis moritur. Dixi vix, quia fieri potest ut aliquis pro bono, id est iusto, moriatur, q. d. Vix sunt ; sunt tamen aliqui, qui pro viro bono et iusto morti se exponant.

Nonus est aliorum, qui sic explicant, pro iusto, id est pro iustitia, vix aliquis ; pro bono viro, id est pro utilitate propria, nonnulli mori audent.

Decimo, optime et maxime genuine Catharicus et Vatablus censent justum hic vocari virum sanctum, bonum vero eum qui beneficus est, quique beneficentia sua multorum amorem sibi conciliat ; ut in ἀγαθός, ponatur pro ἀγαθωσύνη, vel ἀγαθωσύνη, sic enim ponitur et sumitur I Reg. xxv, 15 ; Psal. lxxii, 1 ; Galat. v, 22 (ubi bonitas, quae est fructus Spiritus Sancti, idem est quod beneficentia) ; I Reg. xxix, 6 ; Prov. xxii, 9, in Hebraeo, ubi sic dicitur וְיָרַבְרַב רֹב אֵין, id est bonus oculo ; hoc est, ut noster interpret verit, « prout ad misericordiam, benedictetur. » Sic Codrus, Decii, Samson et alii pro patria sua sibi bona, id est benefica, mortem oppetierunt. Sic et Leonides, rex Lacedaemonum, cum recentis in castra Xerxis irrupturus, cum ab Ephoris rogaretur, num quis vellet : « Ego, inquit, nomina tenus vado quasi pro Graecis pugnaturus, sed reipsa pro patria moriturus. » Et ad suos : « Prandete, ait, commilitones, quasi apud interos occaturus ; » itaque in hostes irrupens et fortissima dimicans occubuit (2).

Nota : Pro audeat, Graece est τολμή, id est sustinet.

8. COMMENDAT AUTEM CHARITATEM SUAM DEUS IN

(3) Hoc vera magnitudinem charitatis divinae erga nos laudat Apostolus, eamque ratione admodum populari illustrat : Inter homines inauditum est, ut quis moriatur pro justo (id est, viro bono : Christus aeterni mortuus est pro nobis peccatoribus). Pro viro bono (benefico, qui magnus nos afficit beneficiis), forsitan quis animum indigne appetere mortem.

Varia lectio et explicatio huius loci verborum, secundum tempus.

Ver. 7. Quinque huius loci sensus et D. Hieronymus, Primus, Marcionis.

Tertius, Eucherius.

Quartus, Ambrosius.

Sextus, Commentarii Ambrosiani.

Septimus, Cajetani.

Octavus, D. Thomae.

Nonus, Knoch.

Decimus, Catharicus et Vatablus.

NOBIS (in nos, erga nos): QUONIAM CUM ADHUC PECCATORES ESSEMUS, CHRISTUS PRO NOBIS MORTUUS EST. — Ecce hæc est charitas Dei et Christi in nos, de qua egit vers. 5 et deinceps, q. d. Inter homines nullus est tante charitatis, ut pro justo mori velit, pauci vero et rari sunt, qui pro benefactoribus suis mortem subeant: atqui Christus ex charitate sua et Patris in nos, pro nobis, iisque iniustus, et malefactoribus peccatoribusque mori voluit: ergo Christus longe omnem omnium hominum charitatem superat et transcendit.

Christi
Epistolam
interpretari
non potest
charitas
sua.

Vide hic et obstupesce immensitatem amoris Dei et Christi. Objectum amoris est bonum: nec nomines quid amant nisi quia pulchrum, sapiens, dives, delicatum, et in summa bonum. Quid in nobis, Domine, boni invenisti, quid pulchri quod amares? Fœdi eramus, insipientes, mendici, putidi, viles, miseri et miserabiles. Fœdos amavi, inquit, ut pulchros efficerem; inimicos amavi, ut amicos facerem; insipientes amavi, ut sapientes redderem; mendicos amavi, ut divites; viles, ut nobiles; miseros, ut beatos et gloriosos efficerem. Hæc est celsitudo et nobilitas amoris divini, qua omnes creatos amores transcendit, ut objectum non inveniat, sed amando creat. Ratio enim amandi in Deo petitur et fundatur non in objecto amato, sed in ipso Deo amante. Ideo enim amat, ut sua bona malis communique, ut suum amorem in hostes transfundat, eosque ex hostibus faciat amicos, imo filios et heredes, ut docet S. Dionysius, lib. *De Divin. Nomin.* Porro hunc Dei amorem facit admirabilem et stupendum, quod non angelum, non Seraphinum, sed seipsum dedit pro nobis vilissimis terre verniculis: dedit autem non quomodocumque, sed in mortem et crucem. Poterat nos mille modis redimere et salvare, sed ut divinum et immensum amorem in nos ostenderet, voluit seipsum pro nobis dare lytrum, omnemque sanguinem, spiritum et vitam pro nobis profundere. O amor, quantum amasti nos! o amor! o stupor!

9. SALVI ERIMUS AB IRA PER IPSEM. — « Ab ira, » id est a justa vindicta, qua Deus punit et punit peccatores, maxime in die iudicii. Ita S. Augustinus, lib. III *De Trinit.*, cap. XVI. Clara est hæc ratiocinatio Apostoli.

10. SI ENIM CUM INIMICI ESSEMUS, RECONCILIATI SUMUS DEO PER MORTEM FILII EJUS: MULTO MAGIS RECONCILIATI, SALVI ERIMUS IN VITA IPSEM. — « In vita, » qua scilicet ipse Christus, postquam a morte resurrexit, jam vivit vita beata et gloriosa, hæc est argumentatio Apostoli: Si Christus dignatus est mori pro nobis, et moriens pro mortem suam reconciliavit nos Deo Patri; multo magis ipse jam vivens in gloria, perficit opus, quod cepit, atque salvabit nos jam reconciliatos sibi et Patri, atque quasi mediator efficiet resurrectionem anime et corporis nostri: iam enim nullus est mortis aut passionis est labor, estque in sum-

ma gloria, potestate et amore nostri, ita ut sine ulla sui fatigatione aut molestia, unico verbo et nutu, idipsum efficere possit: ita Occumenius. Totus hic Apostoli discursus eo tendit, ut probet spem electorum et probatorum non confundere: ad hoc enim probandum inducit et exaggerat charitatem Dei erga nos. Vide S. Augustinum, lib. XIII *De Trinit.*, cap. X.

11. NON SOLIUM AUTEM, — q. d. Non solum gloriamur in spe gloriae, nec in solis tribulationibus, ut dixi vers. 3; eo enim redit post longam parenthesis. Vide *Can. 38.*

SED ET GLORIAMUR IN DEO (id est, gloriamur et prædicamus Deum nos habere patrem, amicum, familiarem, tutorem, protectorem, ac supra modum dilectorem, ait S. Chrysostomus, et idem pro merita Domini nostri Jesu Christi), PER QUEM NUNC RECONCILIATIONEM ACCEPTIMUS. — Aliter Anselmus: « Gloriamur, ait, in Deo, » in eo quod consideramus nos cum illo futuros in gloria. Denique Theodoretus hæc ad proxime præcedentia refert, q. d. Paulus: Non tantum in futuro speramus salutem, sed etiam in presenti in Domino gloriamur. Verum prima Chrysostomi expositio magis est ex mente et spiritu Apostoli.

12. PROPTEREA Sicut PER UNUM HOMINEM PECCATUM IN HUNC MUNDUM INTRAVIT (1). — « Propterea, » quia scilicet tanta charitate, uti jam ostendi, nos Christus amavit, ut sua morte reconciliaret nos Patri. Pergit enim hic Apostolus ostendere magnitudinem charitatis Christi erga homines, q. d. « Propterea, » id est, jam ut amplius declarem charitatem Christi in homines, propterea dico eum esse secundum Adam, eumque propter charitatem et beneficia in homines collata magis nostrum esse parentem, quam fuerit Adam, cum hic mortis, Christus vero vive sit auctor filijs suis omnibus.

Sicut PER UNUM HOMINEM PECCATUM IN HUNC MUNDUM INTRAVIT. — Est *diversandus*. Deest enim altera similitudinis sive collationis pars, eaque supplenda est hoc modo: Ita per unum hominem, puta Christum, fuit iustitia in mundum ingressa, et per iustitiam vita, itaque vita in omnes pertransiit: in quo omnes iustificati et vivificati sunt, quicumque ex Christo per baptismum et gratiam renati sunt: hæc enim supplenda esse patet ex vers. 15 et seq.; imo, ut recte annotavit Origenes et Cajetanus, ipsemet Apostolus post longam hyperbaton, quo more suo alio abripitur, hæc eadem supplet et explet vers. 18. Simili-

(1) Ostendit jam Paulus, vers. 12-21, beneficium, de quo hæcenus disputaverat, pertinere non ad unum tantum, sed ad omnes omnino homines, et hæc felicitatem nos debere soli Jesu Christo, lege, circumcisione omnique merito nostro exclusis. Illustrat remota, instructis comparationem Christi cum Adamo, qui quodammodo solus auctor peccati et peccatorum haberi potest. Quomodo enim nempe peccatum ab uno ad omnes transiit, sic quoque redemptio per unum omnibus contigit.

ter facit ad Ephes. III, ubi sententiam vers. 1 inchoatam, post longam digressionem tandem explet et perficit vers. 14. Vide *can. 38.* Aliter hæc adaptat Salmeron, scilicet, ut hæc pendeant a præcedentibus, q. d. Paulus: « Propterea » (ut scilicet gloriamur de Christo, et per Christum) reconciliationem accepimus per Christum: sicut e contrario peccatum, mortem et damnationem per unum hominem, puta Adamum, accepimus et incurrimus. Sed hæc magis difficilis et implexa est præcedentium revocatio et subintellectio. Per unum, Erasmus vertit, propter unum. Sed perperam, et contra omnes interpretes: Græcum enim *διὰ* cum genitivo significat per, non propter.

Quæres, quis est hic unus homo?

Respondet Ambrosius esse Evam. Sed patet ex sequentibus non esse Evam, sed Adamum: hunc enim Paulus opponit Christum. Licet enim prima Eva peccarit, tamen Adam primaria fuit causa, uti generationis, ita et peccati originalis, ejusque propagationis: quia in ipso quasi capite constituta fuit nostra innocentia et iustitia originalis. Unde valde verisimilis est sententia eorum qui sustinent, Adamo non peccante, licet Eva peccaret, non transfundendum fuisse peccatum originale. Ita II, *Quest. LXXXI*, art. 5, sentiunt multi cum D. Thoma: licet aliqui contrarium teneant probabiliter, dicentes sub Adamo etiam Evam accepit. Erant enim Adam et Eva una caro, et quasi una persona: unde videtur consequi quod tam sola Eva peccante, quam solo Adam peccante, peccatum originale ex ea contraxissent omnes ejus posterii.

PECCATUM INTRAVIT. — Pelagiani negantes peccatum originale, uti et Anabaptiste, Faber et Zuin- glius (quibus viam hic stravit Erasmus), docent peccatum hic vel metonymice accipi, pro pœna peccati, id est morte, quam solam dicunt in omnes pertransisse, vel secundo, peccatum ipsum pertransisse dicunt non propagatione, sed imitatione, quia omnes deinceps peccantes post Adam, etiam inscii ipsum secuti et reipsa imitati sunt. Unde Commentarius S. Hieronymo adscriptus, qui non est Hieronymi, sed Pelagii: « Peccatum, ait, intravit in mundum, » per Adamum; intravit, inquam, exemplo vel forma, quia scilicet Adam omnibus dedit peccati exemplum et formam. Verum hæc expositiones, vel potius evasiones et effugia cum verbis Pauli consistere nequeunt; nam, ut recte annotavit S. Augustinus, lib. *De Peccat. meritis*, cap. VII, ix et x, Apostolus dicit peccatum intrasse, et per peccatum mortem: ergo per peccatum non intelligit mortem, sed peccatum proprie dictum, quod est causa mortis.

Secundo, quia Apostolus ait peccatum intrasse per Adam, sicut iustitia intravit per Christum; atqui iustitia in mundum per Christum intravit, non imitatione, nec in solo effectu suo, sed proprie per se, perque propagationem et communi-

cationem Christi: ergo pari modo peccatum in mundum intravit per Adamum.

Tertio, ut omittam Indos et alios Paganos, qui Adam peccatum, de quo nihil audiverunt, imitati fuisse vere dici non possunt: Apostolus docet omnes homines peccasse in Adam; ergo et infantes in Adam peccarunt: infantes autem nullum habere possunt peccatum actuale: ergo necessarium est ut habeant peccatum originale propagatum ex Adamo.

Quarto, quia Concilium Milevitanum, *can. 2*, docet hunc Apostoli locum debere intelligi de peccato originali, quod generatione transfunditur. Respondet Erasmus Concilium Milevitanum fuisse particulare, ideoque se ejus decretis non teneri. Sed errat: nam approbatum est hoc Concilium ab Innocentio I, ut patet ex ejus epistola ad Iulium Concilium; et idem decretum iisdem verbis renovavit Concilium Tridentinum (quod fuit œcumenicum), *sess. V*, *can. 4*.

Dices: S. Chrysostomus ad hunc versum et ad vers. 29, ait nos ex Adam peccatores et inobedientes nasci et esse, non proprie, sed improprie, scilicet peccatores, id est supplicio obnoxios, et mortis reos, puta mortales, passibiles, miseros.

Respondeo: Vult S. Chrysostomus dicere nos ex Adam lasci peccatores, non proprie, id est non proprio actu, sed alieno, scilicet Adæ, ex quo reatum peccati originalis contrahimus, quo sumus rei et obnoxii morti. Nam S. Chrysostomus credidisse et docuisse peccatum originale inhærens cuilibet homini, patet tum ex alijs ejus locis, tum maxime ex homilia ipsius 40 in I ad Corinth.

Secunda, priori non absimilis hujus loci expositio est et Theodoretus, qui asserit peccatum Adæ in posteros transisse non propagatione, sed occasione et incitatione; quia scilicet ex peccato Adæ omnes nascuntur mortales, miseri, cupidi, indeque fit, ut in multa peccata labamur. Unde patet Theodoretum hic peccatum non proprie capere, sed metonymice, ut nimirum peccatum idem sit, quod propensio et proclivitas ad peccandum, scilicet ut peccatum idem sit, quod concupiscentia.

Verum hæc expositio iisdem argumentis quibus prior refellitur. Porro argumentum Theodoretus est hoc: Quia, inquit, Apostolus vers. 19 ait peccatum hoc transisse in multos, non autem in omnes, ut dixisset, si peccatum ipsum originale intellexisset: ergo per peccatum intelligit pronitatem ad peccandum; non enim omnes, sed multi proni sunt ad peccatum. Verum hæc ratio debilis et nulla est: nam multi hic, uti et alibi, idem sunt, quod omnes. Ita enim explicat ipse Apostolus, vers. 42 et 48. Nota tamen Theodoretum credidisse peccatum originale, ut patet cap. XII in *Epistole decretorum divinarum*, ubi illud confitetur et adstruit.

Tertio, Cajetanus docet hic tantum Apostolum

tionem Christi: ergo pari modo peccatum in mundum intravit per Adamum.

Tertio, ut omittam Indos et alios Paganos, qui Adam peccatum, de quo nihil audiverunt, imitati fuisse vere dici non possunt: Apostolus docet omnes homines peccasse in Adam; ergo et infantes in Adam peccarunt: infantes autem nullum habere possunt peccatum actuale: ergo necessarium est ut habeant peccatum originale propagatum ex Adamo.

Quarto, quia Concilium Milevitanum, *can. 2*, docet hunc Apostoli locum debere intelligi de peccato originali, quod generatione transfunditur. Respondet Erasmus Concilium Milevitanum fuisse particulare, ideoque se ejus decretis non teneri. Sed errat: nam approbatum est hoc Concilium ab Innocentio I, ut patet ex ejus epistola ad Iulium Concilium; et idem decretum iisdem verbis renovavit Concilium Tridentinum (quod fuit œcumenicum), *sess. V*, *can. 4*.

Dices: S. Chrysostomus ad hunc versum et ad vers. 29, ait nos ex Adam peccatores et inobedientes nasci et esse, non proprie, sed improprie, scilicet peccatores, id est supplicio obnoxios, et mortis reos, puta mortales, passibiles, miseros.

Respondeo: Vult S. Chrysostomus dicere nos ex Adam lasci peccatores, non proprie, id est non proprio actu, sed alieno, scilicet Adæ, ex quo reatum peccati originalis contrahimus, quo sumus rei et obnoxii morti. Nam S. Chrysostomus credidisse et docuisse peccatum originale inhærens cuilibet homini, patet tum ex alijs ejus locis, tum maxime ex homilia ipsius 40 in I ad Corinth.

Secunda, priori non absimilis hujus loci expositio est et Theodoretus, qui asserit peccatum Adæ in posteros transisse non propagatione, sed occasione et incitatione; quia scilicet ex peccato Adæ omnes nascuntur mortales, miseri, cupidi, indeque fit, ut in multa peccata labamur. Unde patet Theodoretum hic peccatum non proprie capere, sed metonymice, ut nimirum peccatum idem sit, quod propensio et proclivitas ad peccandum, scilicet ut peccatum idem sit, quod concupiscentia.

Verum hæc expositio iisdem argumentis quibus prior refellitur. Porro argumentum Theodoretus est hoc: Quia, inquit, Apostolus vers. 19 ait peccatum hoc transisse in multos, non autem in omnes, ut dixisset, si peccatum ipsum originale intellexisset: ergo per peccatum intelligit pronitatem ad peccandum; non enim omnes, sed multi proni sunt ad peccatum. Verum hæc ratio debilis et nulla est: nam multi hic, uti et alibi, idem sunt, quod omnes. Ita enim explicat ipse Apostolus, vers. 42 et 48. Nota tamen Theodoretum credidisse peccatum originale, ut patet cap. XII in *Epistole decretorum divinarum*, ubi illud confitetur et adstruit.

Tertio, Cajetanus docet hic tantum Apostolum

dicere, quod omnes Adæ posterii incurrant debitum, seu necessitatem contrahendi peccatum originale et mortem: non autem quod de facto omnes incurrant ipsum peccatum; nam probabile, inquit, est beatam Virginem non incurrisse peccatum originale: rursum probabile est non omnes Adæ posteros incurrisse mortem: nam Core, Dathan et Abiron vivi descenderunt ad inferos.

Sed certum est hunc Apostoli locum intelligi debere non tantum de necessitate contrahendi peccatum originale, sed etiam de ipso peccato originali, quod de facto omnes contrahunt. Vult enim dicere, omnes Adæ posteros de facto hoc peccatum ex Adamo trahere et incurrere. Ita enim hunc locum intelligit et intellexit semper Ecclesia, que in Concilio Arausicano, Milevitano, Tridentino, sess. V, can. 2, 3, 4, ex hoc Apostoli loco probat et definit, omnes homines, etiam parvulos, peccatum originale contrahere. Idque patet ex ipsis verbis Apostoli: ait enim ipsa, non necessitatem peccandi, sed peccatum ipsum mundum intrasse, et per peccatum mortem, additque: et Et ita in omnes homines mors pertransiit, sicut peccatum in omnes homines pertransiit: atqui non tantum necessitas moriendi, sed et ipsa actualis mors in omnes pertransiit: ergo pari modo non tantum necessitas peccandi, sed et ipsum peccatum actum in omnes pertransiit.

Ad argumentum Cajetani oppositum, privilegium et exceptionem unius beate Virginis, vel paucorum aliorum, de quibus alibi dicendum est, non infirmare legem generalem. Nulla est enim lex tam generalis, que non patiatur exceptionem.

ET PER PECCATUM MORS, ET ITA IN OMNES HOMINES MORS PERTRANSIIT. — Errat ergo Seneca, et cum eo Philosophi, quorum hæc est communis sententia: « Mors homini natura est, non pœna; » imo vero « mors homini pœna est, non natura, » ut hic docet Apostolus, et Sapiens cap. II: « Deus, inquit, creavit hominem inextinguibilem, » id est, immortalem et incorruptibilem, græce τὸ ἀθάνατον, id est immortalitatem, vel ad immortalitatem, ut scilicet esset immortalis, si vellet Deo obedire et persistere in sua innocentia. « Invidia autem diaboli » peccatum intravit, et per peccatum « mors introivit in orbem terrarum. » Male ergo Cicero mortem, quod in homines crudelis esset, eosque morbis et morti addiceret, accusavit. Male rursum Pythagoras, et ex eo Origenes, peccata que anima, antequam corpori conjungeretur, in orbe commisset, mortis et ærumnarum hominis causam esse censuerunt.

Pulchre de iis S. Augustinus, lib. V Contra Julianum, cap. XI et XV, sic ait: « In libro tertio de Republica Tullius hominem dicit, non ut a matre, sed tanquam a nocera natura editum in vitam, corpore et nudo, et fragili, et infirmo; animo autem anxio ad sollicitas, humili ad ti-

mores, molli ad labores, prono ad libidines; a quo tamen inesset tanquam obrutus quidam ignis ingenii et mentis. » Hæc Cicero. Post hæc subdit Augustinus: « Neque hoc iste auctor dixit male viventium moribus effectum, sed naturam potius accusavit. Rem vidit, causam nescivit: latebat enim eum cur esset grave jugum super filios Adam a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulture; cum enim sacris Litteris eruditus non esset, ignorabat originale peccatum. » Et mox de Hortensio et aliis paulo altius assurgentibus subdit: « Qui nos ob aliqua scelera suscepta in vita superiore penarum luendarum causa natos esse dixerunt, aliquid vidisse videntur; ut verum sit illud, quod est apud Aristotelem, simili nos affectos esse supplicio, atque eos, qui quondam, cum in prædonum mletæsecorum manus incidissent, crudelitate exogitata necabantur, quorum corpora viva cum mortuis, adversa adversis accommodata quam aptissime colligabantur: sic nostros animos cum corporibus copulatos, ut vivos cum mortuis esse conjunctos. » Verum hic et alibi docent scripture peccatum primi parentis Adæ causam esse mortis ipsius et omnium posterorum, ac consequenter omnium quoque ærumnarum hujus vite.

Ubi nota primo: Simul cum peccato introivit mors in hominem, ut, sicut flores immittuntur in domos et bona reorum, mox ut peccarunt, ita mors immissa sit in homines reos, eosque sensim arrodat et consumat. Dum ergo vivimus, mortem (puta mortis principia et causas) gerimus in visceribus, que non cessat nobis morbos et ærumnas procreare, donec plane nos mortificet et absumat. Hinc Apostolus ait: « Corpus mortuum est propter peccatum: » mortuum, id est mortis necessitati et ærumnis ita obnoxium, ut videatur non tam esse vivam quam mortuum cadaver. Magna ergo animæ pœna est, quod huic cadaveri sit alligata, et cum eo quasi tædæsus. Mori debeat, ut aiebat Hortensius apud S. Augustinum.

Nota secundo: Effectus et quasi filia peccati est mors: peccatum enim suum liotorem procreat, culpa parit penam, crimen parens est et causa mortis. Unde S. Jacobus, cap. I, 10: « Concupiscentia, inquit, cum conceperit, parit peccatum; peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem. » Ubi adverte: mater peccati est ipsa concupiscentia habitualis, pater est ipsa libera voluntas; semen matris est lillulatio et delectatio, quæ ingerit concupiscentiam; semen patris est ipse consensus voluntatis in fieri; proles est peccatum in ipso facto esse; proles hæc vel est imperfecta, ut embryo et fetus incompletus: talis est peccatum veniale ex immoderatione commissum; vel est proles omnino formata: talis est peccatum mortale deliberatum et consensu voluntatis consummatum; nepos vero hujus patris et matris est mors tum presentis tum futura et

non tantum necessitas peccandi, sed et peccatum ipsum in omnes homines pertransiit, cum via Cæcis latuit.

Responsio ad argumentum Cajetani.

foris boni potius, non natura, contra Philosophos.

Primo genita quævis significat la habet.

Primo genita dicitur mors, quia illa est peccati genita, quævis ex asse hæret.

Quamvis vivimus, mortem gerimus, et alimus in visceribus nostris.

Effectus et filia peccati est mors.

Loco moralis de fratre suo maxime precati.

eterna genenno. Hinc Job XVII, 13, dicitur: « Consumat brachia illius (impii) primigenita mors. » Quæres, quænam hic dicitur « primigenita mors? » S. Gregorius superbiam intelligit, quia ipsa est initium peccati; ipsa enim fuit prima mors angeli et anime hominis. Secundo, Philippus presbyter et Beda, in Job cap. XVII, accipiunt diabolum, quia ipse invenit mortem in orbem terrarum: et ipse sue mortis inventor est. Sic capitur mors Apocal. XX, vers. 14. Tertio, Lyranus intelligit mortem præcocam et præmaturam. Quarto, Hebræi intelligunt morbum, qui impium primo corripit. Vatablus et Titelmannus intelligunt morbum gravissimum et lethalem. Quinto, subtiliter Pineda et Mercerus accipiunt mortem non vulgarem, sed maxime acerbam, funestam et violentam, qualis est mors juvenum et divitum: quomodo Isaia XIV, vers. 30, « primogeniti pauperum » vocantur maxime pauperes.

Verum sapidiior, plentior magisque genitius videtur esse sensus, quem dat Chaldaeus, ut mors proprie dicta ipsiusmet peccatoris et peccati vocetur primogenita, id est prima filia, princeps et regina: quia ipsa quasi ex jure primogeniture, in regno peccati, quasi patris sui heres successit et dominatur: primogenita enim refertur ad illum, scilicet impium, et ad impietatem in impio inclusam, cujus primogenitam filiam Baldad apud Job mortem vocat, optatque ut, sicut impietas impio dominata est, sic eadem dominetur mors, que est filia et heres impietatis, idque ex asse, ut quam late patet regnum impietatis, tam late pateat et regnum mortis, q. d. Mors, que prima per peccatum invecta est in mundum, adeoque quasi primogenita peccati filia, in regno peccati princeps successit et imperat, illa, inquam, mors devoret eum, scilicet impium et instar viperæ matrem suam, hoc est peccatum et peccatorem consumat. Unde vers. seq. illud ita explicans subdit: « Calcet super eum quasi reus interitus. » Sic sumitur « primogenitus » Psal. LXXXVIII, 23: « Et ego, inquit Deus, primogenitum ponam illum (Salomonem, et eius antitypum Christum) excelsum præ regibus terre, » q. d. Deus: Salomon et Christus in Israele et regno meo succedent, et latissime imperabunt, tanquam primogeniti mei, qui sum Rex regum et Dominus dominantium, filii. Vere dixit ille: « Tria potentia sunt, mas, Mars, mors; sed potentissima est mors. Sicut enim Mars marem, ita mors Martem domat. »

Denique moraliter, vide hic quantum malum sit peccatum, quod generat tot morbos, mortemque ipsam, tum presentem, tum eternam. Vis scire quid sit peccatum? intene tantum unicum Adæ peccatum, et considera quot millionum hominum morbos, fames, ærumnas, neces, hoc tantum peccatum pepererit; quam multi et parvuli et adulti propter illud damnetur; quod Dei Filius ad illud expiandum mori debuerit; et

videbis quantum malum sit unum peccatum mortale, diesque, cum te voluptas ad peccatum sollicitat: Ego tantillo pretio mortem et æternam penitentem non emo.

IN QUO OMNES PECCAVERUNT. — In quo, » supple, non peccato, sed uno homine. Græcum enim est masculinum, ἀμαρτία vero est femininum. Ita S. Augustinus, lib. De Peccat. meritis, cap. 1, qui et rationem addit: « Quia, inquit, omnes homines fuerunt ille unus homo, scilicet Adam; » quod intellige, non formaliter, sed originaliter, radicaliter, seminaliter et representative, quia scilicet omnes homines in primo illo homine, quasi radice, parente et principio suo contenti, censi et comprehensi fuerunt, quodque Adam fecit, omnes ejus posterii fensse censentur. Adam enim quasi pater et princeps omnes suos posteros representabat, sicut rex representat regnum, et magistratus representat civitatem. Ita Origenes, Chrysostomus, Theophylactus, (Ecumenius et passim Patres Græci et Latini.

Quare perperam Erasmus, Theodoretus et Pelagiani, τὸ ἐστὶν vertunt, quatenus, in quantum, eo quod scilicet in Adamo omnes peccaverunt. Quam expositionem S. Augustinus, lib. VI Contra Julianum, xv, ait esse novam et falsam. Nec mirum aut rarum est, tam dato significare in; nam in quædam ad Hebr. IX, 11, τὸ ἐστὶν, idem est etiam, teste Erasmo, quod in mortuis. Simile est hic vers. 14. Sic dicunt Græci, τὸ ἐστὶν, ἐστὶν, in ego, tu volis. Et patet legent Paulum et Lucam, eos indifferenter uti ἐστὶ, ἐστ, pro in. Iam tamen cum datur etiam causam significat, conditionem et pactum. Sic Xenophon, τὰς, inquit, παῖδας τὸν ἀρχὴν, id est hæc facere lueri causa. Sic passim dicunt Græci, τὸν τὸ μέγεθος, id est pro mercede, ex pacto mercedis. Sic pariter hic τὸ ἐστὶν accipi potest, q. d. Paulus: Cujus, scilicet Adami, causa et pacto, quod ipse cum Deo iniverat, omnes peccaverunt. Et licet veritas et legas, quatenus omnes peccaverunt, sat adhuc ex eo colligitur, peccatum originale; quomodo enim omnes homines, etiam infantes peccaverunt, nisi per unum hominem et patrem suum, scilicet Adamum?

Nota primo: Sicut in peccato actuali actus peccati transit, sed relinquunt post se habituale peccatum, scilicet maculam in anima, que non est quid physicum, sed moralis quædam turpitudine et quasi nota et infamia ex peccato admissio reliqua, scilicet est moralis aversio a Deo, et offensæ Dei, ex qua homo moraliter censetur aversus a Deo, et Dei hostis, Deusque illi infensus, et ex qua denominatur peccator, estque reus coram Deo, iræque Dei obnoxius et pœna dignus; sicut qui regem offendit aliquo actu rebellions, post actum adhuc censetur rebellis, hostis, reus, iræque et vindictæ regis subjectus, donec rex illi condonat: ita originale peccatum partim actuale est, scilicet est actus inobedientiæ Adami, quod pomum venturum τὸν τὸν partim vero est habi-

Perperam Erasmus.

Peccatum originale, sicut accipi potest, est duplex: actus et habituale.

tuale, scilicet est macula cuique homini propria, quam quisque nascendo contrahit ex Adami illo primo peccato. Unde errant Albertus Pighius et Catharinus, dum peccatum originale non inherens cuique, sed tantum primum ipsum Adæ peccatum esse voluerunt cuique imputatum ad culpam et penam. Hic enim error satis refellitur ex dictis vers. 12.

Ubi advertit, iuxta hanc sententiam Pighii de peccato Adæ nobis imputato, pari modo hereticos docere Christi iustitiam similiter nobis non inherere, sed tantum imputari. Verum ex ipsiusmet Lutheri, Calvini et aliorum passim Notantium sententia, potius contrarium colligimus et concludimus hoc modo: Adam vere transfudit in nos concupiscentiam et peccatum, ut ipsimet Novantes sentiunt et docent; ergo et pari modo, Christus vere et proprie transfudit in nos iustitiam inherentem.

Nota secundo: Actus ille inobediendiæ Adami jam dictus partim personalis fuit et proprius, ac inherens ipsi Adamo, et hic est ei remissus per penitentiam, ut dicitur Sapient. x, 2; partim generalis fuit et communis totius nature humane, omniumque Adæ posterorum. Hi enim illo actu Adamo actualiter peccante, in eo quasi capite, fonte et seminario contenti, et quasi conclusi, originaliter idem peccatum commiserunt: quod enim Adam egit et comedit, nos censetur egisse et comedisse; quia voluntas nostra posita fuit a Deo summo omnium Domino in voluntate Adami, tanquam communis omnium parentis: sic ergo Adam peccans omnes nos eo in peccato infecti. Et sic peccatum originale nobis voluntarium est voluntate aliena: dicitur tamen et proprium, tum quia Adæ voluntas censebatur nostra et propria, tum quia cuique proprie inheret ejus macula habitualis, quam post se reliquit et transfudit actus Adami.

Nota tertio: Hic actus Adæ non qua personalis, sed qua toti hominum generi et nature fuit communis, scilicet quatenus eodem actu nos originaliter, cum nondum essemus, peccavimus in Adamo et per Adamum, causa est ut, cum ex Adam nascimur, avari a Deo et maculati, ac peccatores nascamur. Commentum enim frivolum est id, quod fingit Magister Sententiarum in II, disp. xxxi, scilicet qualitate quamdam morbidam carni et semini Adæ inherentem fuisse, quæ deinde inferret et indices successive inflicta animas prolium et posterorum ejus peccato originali. Nec enim qualitas corporea parere potest peccatum spirituale in anima.

Multo major error est Tertulliani, putantis animam filii esse ex traduce, id est traduci et produci ab anima parentis, sique simul trahere ab ea peccatum originale; ut enim omittam hoc esse contra philosophiam et damnatum in Concilio Lateranensi, sub Leone X, sess. VIII, ubi dicitur animas singulas singulis hominibus creari

et infundi a Deo, huic Tertulliani sententiæ obstat, quod anima filii trahit hoc peccatum a parente, etiam tunc cum parens iustificatus est ab originali, omnique alio peccato: quomodo ergo peccatum hoc a parentis anima, in qua amplius non est, ad animam filii traduci potest.

Hinc nota quarto: Aliud est in Adamo peccare, aliud est peccatum Adami in omnes pertransire, sive omnes ex Adamo peccatum contrahere: illud enim actuale fuit, hoc vero habituale est, et cuique proprium ac inherens peccatum originale, ut dixi. Cum ergo ait Paulus, in quo, scilicet Adamo, omnes peccaverunt, sensus est, quod actus ille Adami, quo ipse peccavit, omnibus imputetur et censetur omnium fuisse proprius, indeque fit, ut quilibet Adæ filius necessitatem peccati hujus ex Adamo, una cum natura sua trahat, et necessario, cum nascitur, peccator nascatur, nisi a Dei gratia et misericordia preveniatur. Sic B. Virgo in Adamo peccavit et hanc necessitatem contrahendi peccatum originale incurrit: sed peccatum ipsum originale de facto in se non contraxit, nec habuit: quia a gratia Dei fuit preventa primo conceptionis suis instanti, quæ peccatum omne ab ea exclusit.

13. (1) USQUE AD LEGEM ENIM PECCATUM ERAT IN MUNDO. — Nota, peccatum hic vocat quodlibet peccatum, scilicet primum originale et quodvis actuale, quod ex eo secutum est, quod est regnum peccati. Hic Apostolus probat id, quod dixi, scilicet omnes homines in Adamo peccasse, adeoque probat ipsum peccatum originale. Probat autem hoc argumento: ante legem datam peccatum, et peccati reatus ac corruptio erat in mundo: licet enim peccatum tunc non imputaretur, id est vix reputaretur, vix æstimaretur ab hominibus, solam naturam et concupiscentiam suam sequentibus, nec legem quæ peccati fedilitatem jeteret, habentibus, tamen peccatum tunc fuisse in mundo, clare demonstrat ipsa mors omnium hominum: nam effectus, pena et comes individua peccati est mors. Cum ergo mors etiam ante legem regnaverit et extenderit se in omnes homines, sequitur peccatum quoque, quod mors est causa, in omnes homines regnasse et se diffusisse.

(1) Versus 13 et 14 parentesi includendi videntur, itaque exponendi: Nam (ab Adamo) usque ad (Mosem) legem peccatum fuit in genere humano; peccatum autem non imputabatur nisi ex lege existente (a qua sit discessum). Atqui regnavit mors (noxæ et peccati origo) ab Adamo usque ad Mosen, in eos etiam qui non peccaverunt sicuti Adamus, qui typus est futuri: ita Rosenullerus Rectius et clarior Altilii hunc locum ita interpretatur: omnes per Adamum sunt peccatores, omnes, inquam, sive ante, sive post Mosem legem vixerint. Quamvis ante Mosen peccata contra legem, nondum existentem, non possent imputari, peccatores tamen erant homines, ratione sive peccati originali, sive peccatorum actualium contra legem naturalem. Hic omnium reatus ex eo imprimis declaratur, quod mors, quæ est pena peccati, omnes, etiam infantes, attingit.

qui non peccaverunt sicuti Adamus, qui typus est futuri: ita Rosenullerus Rectius et clarior Altilii hunc locum ita interpretatur: omnes, etiam infantes, attingit.

Typus horum verborum ex altilio.

Decurres et excipies, ante legem fuisse quidem peccatum in mundo, verum non originale, sed actuale, quod quisque fecerat et commiserat. Hanc exceptionem disjicit et elidit Apostolus, dicens: 14. SED REGNAVIT MORS AB ADAM USQUE AD MOYSEM, ETIAM IN EOS QUI NON PECCAVERUNT IN SIMILITUDINEM PRÆVARICATIONIS ADÆ. — g. d. Ante Mosen et legem, utimors, ita et peccatum hoc commune fuit etiam iis qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, id est iis qui non peccaverunt actu, sicuti peccavit Adam legem prævaricando, puta infantibus. Ita Theophylactus, Theodoretus, Anselmus, Chrysostomus et S. Augustinus, lib. I De Peccatorum meritis, xi; relinquunt ergo peccatum originale fuisse in infantibus, et in mundo etiam ante legem. Cur enim infantes tunc æque ac jam mortui sunt, nisi ob peccatum, non actuale, quod perpetrare non possunt, sed originale, quod ex Adamo contraxerunt?

Aliter hæc explicat Toletus, g. d. Paulus: Erat quidem peccatum actuale in mundo ante legem, sed non imputabatur ad penam certam, verbi gratia mortis. Hæc enim tantum statui solet per legem, non naturalem, sed postivam divinam vel humanam, quæ tunc necdum erat: ergo cum videamus ante legem a Deo peccato statutam fuisse certam penam, scilicet mortis, omnes enim etiam ante legem ob peccatum mortui sunt, hinc sequitur, adeoque mors ipsa indicat, quod ante legem in mundo fuerit peccatum aliquod, non actuale, uti jam probavi, ergo originale, cui a Deo iuste decreta et inflicta est certa pena mortis. Verum hic sensus plus satis remotus, obscurus et implexus videtur.

Nota et qui non peccaverunt: ita enim legendum est cum Grecis et Latinis. Male enim Origenes et Ambrosius tollunt negationem, non, leguntque affirmative, qui peccaverunt. IN SIMILITUDINEM PRÆVARICATIONIS ADÆ. — S. Chrysostomus hæc refert ad regnavit mors, g. d. « Regnavit mors in similitudinem prævaricationis Adæ, » id est regnavit mors in nos, quia nascimur similes Adæ prævaricanti, puta peccatores. Secundo, alii sic explicant, g. d. Regnavit mors etiam in eos qui non peccaverunt contra legem aliquam positivam sibi datam a Deo, uti peccavit Adam, sed tantum peccaverunt contra legem naturalem.

Tertio, planius, ut dixi, similitudo hæc prævaricationis Adæ sita est in actu et peccato actuali, quo peccavit Adam, legem sibi datam a Deo prævaricando. Sensus ergo est, mors regnavit in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, » id est mors regnavit etiam in eos qui non peccaverunt actu, uti fecit Adam, puta in infantes; ex morte enim infantium recte colligit Apostolus eorundem peccatum, quod cum non possit esse actuale, sequitur debere esse originale contractum ex Adamo.

Adæ, qui est forma futuri. — g. d. Qualis fuit

Adam, tales post se genuit filios, puta peccatores, mortales, miseris, inquit S. Augustinus, lib. I De Peccatorum meritis, cap. xi.

Secundo et magis genuine, sic exponas: Adam fuit forma, typus et figura Christi venturi, g. d. Uterque, scilicet tunc Christus, quam Adam, fuit pater noster, sed in contrarium, uli recte ostendit S. Augustinus, lib. II De Nuptiis et Concupiscentia, cap. xxvii. Nam primo, sicut Adam solus sine concubitu maris et femine, ex terra non maledicta, sed pura et integra est formatus; ita Christus ex sola purissima Virgine est natus. Secundo, sicut Adam solus totam posteritatem peccando perdidit, ita Christus solus moriendo reparavit.

Hinc recte advertentur docti quidam et sapientes viri, causam, cur Deus nostram voluntatem, meritum et demeritum posuerit in voluntate Adæ, præter summum Dei dominium et libertatem, qua quivis potest facere et statuere, hanc fuisse: ut scilicet Adam hæc ratione esset typus Christi, in cujus manu et voluntate Deus ponere volebat nostram salutem, ut ille pro nobis mereretur gratiam et gloriam, sicut Adam nobis meritus est reatum et penam. Antequam enim peccaret aut crearetur Adam, Deus ab æterno per præscientiam conditionatam omnia futura præsciebat et providebat, et secundum eam absolute voluit et decrevit Adamum et omnia Adami esse propter Christum, esseque typum Christi rerumque a Christo gerendarum. Deus enim in Christo omnem suam sapientiam et gloriam ostendere voluit, ideoque statuit et decrevit ut Christus esset omnium non tantum electorum, sed et operum suorum principium, exemplar et finis, ut Coloss. 1, 15 et seq.

Fuit ergo non tantum in ipsa executione, sed etiam in ipso decreto divino multa contradependentia Adæ et Christi. Nec enim Adam futurus fuisset pater omnium hominum ea ratione, ut suam vel justitiam vel peccatum in eos transfunderet, nisi hoc ipso simul fuisset typus et figura Christi, qui omnium Dei filiorum futurus erat parens: nec vicissim Christus incarnatus et natus fuisset in mundo nisi Adam peccasset, nosque perdidisset, uti verior et communior habet Theologorum sententia.

Nota hic, sacram Scripturam uti aliquando allegorice in contrarium sensum. Sic Osee, cap. i, legitur in Scriptura usque in uxorem, ut significaret filios Israel fornicatores, id est relicto Deo, Synagoge marito, idolis adhaesuros eaque adoratos: usque pium Osem factum, et legitimum ejus cum fornicaria matrimonium significat impium Judæorum idololatriam.

Pari modo, multi Patres explicant allegorice Davidis adulterium, per castum amorem Christi scilicet quod habuit permissus sit a Deo adultæ rium committere cum Bethsabee, ut significaret Christum exarsurum amore Ecclesie ex Gentibus et idololatriæ congregandæ. Hanc enim allego-

Christus et Adam est contrarium sicuti contrari-

Causa cur Deus omnes nostras voluntates ponit in Adæ, mo, est, ut esset Adamus typus Christi.

Christus principium, exemplar et finis omnium operum Dei.

Adami et Christi mira in hoc peccato.

Deus allegorice in Scriptura usque in uxorem, ut in contrarium sensum.

riam assignat S. Augustinus, lib. XXII *Contra Faustum*, cap. XXVII, et S. Ambrosius *Apologia David* cap. III. Similemque afferunt Angelomus, Eucherius et Rupertus in lib. II *Reg.*, cap. XI. Sic ergo et hic Adam dicitur forma, sive typus Christi in genere, non specie, quia contrario modo se habuerunt Christus et Adam: hic mortis, Christus vero vitæ et salutis fuit parens. Sed in ipsa contrarietate est similitudo quedam proportionis et propagationis, ut paulo ante ostendi.

15. SED NON SICUT DELICTUM, ITA ET DONUM. — « Delictum, » Græcè παράπτωμα. Ita vocat Paulus ipsum Adami casum, ruinam et offensam: ex qua quasi causa manat effectus, scilicet ἀμαρτία, id est peccatum originale, quod est macula et reatus singulis ex Adamo natis inherens. Huic delicto et offensæ opponit χάρις, δωρεάν, χάρισμα, id est gratiam, donationem et gratuitum beneficium Christi, scilicet ejus redemptionem, satisfactionem, meritum gratiæ et remissionem peccatorum; ex quo, quasi causa, manat effectus τὸ δάρισμα et δωρεάν, id est donum gratiæ et justitiæ nobis inherens.

Secundo, Adæ delictum dicitur παράπτωμα, q. d. Non casus, sed quasi casus, non ruina, sed pene ruina, non lapsus, sed offensio. Præpositio enim παρά minuit rem, cui in compositione jungitur, q. d. Parvus fuit et exiguus casus et ruina Adæ præ reparatione et gratia Christi, quia bona et beneficia Christi longe potiora et efficaciora sunt peccato Adæ, sicuti paupertas tri comparata cum divitiis Cressi, eam sublevaré et ditare parantis, parva vel nulla est.

SI ENIM UNUS DELICTO MULTI MORTUI SUNT: MULTO MAGIS GRATIA DEI ET DONUM IN GRATIA (per gratiam) UNUS HOMINIS JESU CHRISTI IN PLURES ABUNDAVIT. — Multi, id est omnes: dicit tamen potius multi quam omnes, ut multitudinem posterorum significet, quia omnes possunt esse pauci, ait S. Augustinus, q. d. Paulus: Si per unius Adæ delictum omnes ejus posteri reatum et pœnam mortis, tam presentis quam æternæ incurrerunt; scitote longe majus fuisse beneficium quod Christus nobis exhibuit; nam longe majora bona et dona nobis contulit gratia Christi, quam Adam abstulerit, scilicet tot gratias et dona Spiritus Sancti, quæ Christus contulit Apostolis, Martyribus, Doctoribus, Eremitis, Episcopis, Virginibus siliisque fillis novi Testamenti, quibus caruit Adam, ac tandem ipsam gloriam et immortalitatem ejusque dotes maximas, plurimas et diversissimas. Vide S. Chrysostomum hic, de Christi gratiarum thesauro (1).

(1) Οἱ πολλοὶ cum articulo multitudinem, omne genus humanum, designat. Nota, oppositionem hic non esse inter multi et plures, sed inter mortem et gratiam Christi superabundantem. Cæterum, per quinque versus idem fere repetitur, variatis quidem verbis, at re semper eadem manente. Notandum etiam a quibusdam interpretibus primam partem versuum 15 et 16 interrogativo

Aliis sic explicant, q. d. Paulus: Multo magis, id est multo majori potentia, virtute, robore sua dona nobis contulit Christus, quam Adam eadem abstulerit, quia difficilius est construere, quam destruere. Hinc recte Doctores inferunt cum S. Leone, serm. 12 *De Passione*, quod valor meritum et satisfactionis Christi longe excedat demerita Adæ; idque non acceptione divina, sed ex rigida justitia et valore ipsorum operum, quem habebant per se, ex dignitate personæ operantis et patientis: sic enim peccatum Adæ, per se sua indignitate et gravitate ex summa æquitate et justitia iram Dei, pœnasque presentes et æternas merebatur.

Nota: Pro in plures, Græcæ est εἰς τοὺς πολλοὺς, in multis, id est in omnes jam dictos, q. d. Sicut Adam omnibus nocuit, ita Christus omnibus profuit, sed amplius quam ille nocuerit. Ita Theophylactus.

16. ET NON SICUT PER UNUM PECCATUM (supple. Adam infecto omnes), ITA ET DONUM, — supple. Christi ab uno tantum peccato liberat, sed a multis, quæ posteri peccato Adæ addiderint et addent. Ita Theophylactus. Hæc est secunda dissimilitudo Adæ et Christi. Græcæ habent εἰς πολλοὺς ἀμαρτιαντες, sicut per unum peccatam, supple. mors venit in mandum: et sic legit Augustinus, lib. I *De Peccat. meritis*; sed idem est sensus.

NAM JUDICIUM QUIDEM EX UNO IN CONDEMNATIONEM, GRATIA AUTEM EX MULTIS DELICTIS IN JUSTIFICATIONEM. — Judicium, Græcæ κριμα, id est reatus, scilicet fluxit ex uno peccato Adæ, in κατάκριμα, id est in condemnationem: ut omnes, etiam parvuli, essent obnoxii condemnationi, id est pœnæ damni, etsi non sensus, ut docent perique Scholastici. E contrario beneficium et gratia Christi ex multis delictis processit ad justificationem, ut scilicet non ab uno, sed a multis, imo ab omnibus peccatis nos justificaret. Opponit Paulus ἡχαρισμα καὶ χάριμα, id est gratiam et reatum: rursus δωρεάν καὶ χάρισμα, id est justificationem et condemnationem. Hinc S. Augustinus, lib. II *De Nuptis et Concupiscentiæ*, cap. XXVII, docet peccatum originale sufficere ad condemnationem.

17. MULTO MAGIS ABUNDANTIAM GRATIÆ, ET DONATIONIS, ET JUSTITIÆ ACCIPIENTES, IN VITA REGNABUNT PER UNUM JESUM CHRISTUM. — In vita regnabunt, q. d. Adam innoxii regnum mortis, Christus vero eminentius, et gratia, justitia bonisque omnibus abundantius innoxii regnum vite, in quo nos reges fecit, ut vitam hic gratiæ divinam, et postea sine morte æternam et gloriosam adipiscamur in caelis. Ita Theophylactus.

Nota: Non dicit Paulus, vita regnavit, sicut dixit, mors regnavit, quia suavius et gloriosius sonat, justificati regnabunt in vita per Christum,

sumi: Nonne vero par est ratio peccati et doni, seu beneficii divini? et: Nonne sic se habebat donum, ut illa noxa per unum qui peccavit, veniens?

Valc. merito una Christi bene excedit de merita Adæ.

Ver. 16. Adam non uno peccato liberat. vit. Christus non liberat ab omnibus peccatis.

Infectus ob peccata sua originale ob noxi parvuli.

quam si dixisset. Vita regnabit in justificatis per Christum. Praclare S. Bernardus, epist. 190 ad *Innocentium Pontif.* contra errores P. Abilardi, qui docebat Christum esse nostrum doctorem, non redemptorem: « Si gratia, inquit, venundatus sum, gratis non redimor? Quod si dixerit: Pater tuus addidit te, respondebo: Sed frater meus redemit me. Cur non aliunde justitia, cum aliunde reatus? Alius qui peccatorem constituit, alius qui justificat a peccato. Alter in semine, alter in sanguine. Sed justitia, inquit, sit cuius est: quid ad te? Esto. Sed sit etiam culpa cuius est: quid ad me? »

18. SICUT PER UNUM DELICTUM IN OMNES HOMINES (supple. reatus pertransit) IN CONDEMNATIONEM; SIC ET PER UNUM (Christi) JUSTITIAM (Græcè δικαιωσις, id est meritum, quod est causa nostræ justificationis et justitiæ) IN OMNES HOMINES, — supple. donum et beneficium Christi pertransiit, scilicet in omnes qui a Christo spiritaliter descendunt, et baptismo in illo renati sunt. Nam Paulum proprie loqui de gratia justificante, non preveniente, patet tum ex vers. seq., tum quia Christum opponit Adamo, qui omnibus ex se natis efficacis est causa damnationis, sicut Christus omnibus ex se renatis efficacis est causa justificationis et immortalitatis.

Nota: δικαιωσις, id est meritum Christi, distinguit hic Apostolus a δικαιωσις, id est a justificatione, et a δικαιωσιν, id est a justitia. Hæc enim tertia est in nobis, prima vero est in Christo, secunda autem effective quidem est in Christo, quasi agente, sed subjective est in nobis, quasi eam recipientibus. Id ita esse constat ex oppositione τὸ δικαιωσιν; et τὸ παράπτωμα. Παράπτωμα enim Apostolus vocat delictum, et offensam Adæ transfusam in posteros: ergo δικαιωσις illi oppositum vocat obedientiam et justitiam Christi in posteros ejus, puta in credentes transfusam. Unde quod hoc loco vocat δικαιωσις, vers. 13 vocat ἰσχυρις, id est obedientiam. Lege vers. 19, qui hunc explicat.

IN JUSTIFICATIONEM VITÆ, — qua a morte peccati ad vitam gratiæ et gloriæ revocamur. Palet vers. 16: ita S. Augustinus, lib. *De Peccat. meritis*, cap. XV.

Aliæ hæc explicat Toletus. Putat enim justificationem vitæ hic appellari actionem et operationem, qua Deus ex justitia et merito Christi justus omnes homines, etiam reprobos, a morte succubita ad vitam perpetuam duraturam, non ipsorum merito ac justitia, sed Christi, ut dixi; verum nusquam sic accipitur justificatio vitæ.

19. SICUT PER INOBEDIENTIAM UNUS HOMINIS (Adæ) PECCATORES CONSTITUTI SUNT MULTI (omnes Adæ posteri), ITA ET PER UNUM (Christi) OBIEDIENTIAM JUSTI CONSTITUENTUR MULTI, — omnes scilicet, qui ex Christo per fidem et gratiam renascuntur.

Adverte hic, quis et quantus fuerit fructus unius obedientiæ, et unius inobedientiæ. Ex hoc

loco recte Doctores inferunt conclusionemque hoc modo: In Adamo fuit vera inobediencia, ergo et in Christo fuit vera et propria dicta obedientia, quæ præcepto Superioris se subiecit et conformat, ac consequenter datum fuit Christo præceptum a Patre miendi, et sic redimendi nos. Hoc enim fuit objectum obedientiæ Christi, cui Christus obedivit.

Nota: Ab Apostolo affertur hic triplex antithesis et dissimilitudo inter Adam et Christum.

Primo, Adam omnes perdidit, Christus omnes reparavit.

Secundo, Adam unicum peccatum ad posteroa transmisit, Christus ab omnibus peccatis actualibus eosdem liberat.

Tertio, Adam unum malum, quod nullo modo intendi potest, scilicet peccatum originale, propagavit; Christus abundantiam gratiarum effudit. His adde, uberiorum et potentiorum esse gratiam Christi quam fuerit peccatum Adæ.

Quarto, quia Adæ peccatum tantum pœnam damni in nos induxit; Christus et a pœna damni, et a pœna sensus, quæ actualibus peccatis debetur, nos liberat. Rursus ex Adamo trahimus concupiscentiam, sed per Christum illa facta est materia magnæ tam lucte, quam victoriæ et triumphi: eamque per gloriam in celo Christus extripabit.

Quinto, per Adam amissa est gratia, qua homo perseverare posset; per Christum datur gratia crebrior et uberior, ut in tanta infirmitate, inter tot hostes fortis stet, et actu perseveret. Ita S. Augustinus, toto lib. *De Bono perseverantia*.

Sexto, per Adam omnes morimur temporaliter; per Christum resurgemus ad vitam tum animæ, tum etiam corporis immortalem et gloriosam.

Septimo, non peccatum Adæ, sed gratia Christi se extendit ad B. Virginem, quæ est mare gratiarum, et plus habet gratiæ, quam omnes homines simul. Adit Pererius, Suarez et alii, etiam ad angelos Christi gratiam se extendisse eosque per meritum Christi justificatos esse, ad quos peccatum Adæ pertingere non potuit.

Octavo, licet Adam actu plures inficiat, quam ex Christo renascantur: Christi tamen gratia quoad sufficientiam et oblationem se extendit ad omnes, non tantum ex Adam genitos, sed quoquo modo producibiles, v. g. si Deus eos de novo crearet.

Nono, per Adamum reducti sumus quasi ad statum puræ nature; per Christum elevati sumus ad statum magis spiritualem et sublimiorem, quam in quo Adam fuit conditus, et ad vitam plane celestem.

Decimo, per Adam facti sumus similes bestis, per Christum angelis, imo natura nostra in Christo et B. Virgine exaltata est super omnes angelorum choros.

Undecimo, Adam privavit nos ligno vitæ; Christus dat panem, qui de celo descendit, et dat vitam æternam, puta seipsum totum, Deum scilicet

In Christo fuit vera obedientia, et Christus habuit præceptum sic esse redimenda.

et hominem, in cibum dat nobis in Eucharistia. *Duodecimo*, Adam privavit nos gratia justitiae originalis; Christus dat copiam gratiarum et virtutum: *primo*, quia dat virtutes, quae non fuissent in statu innocencie, scilicet patientiam, poenitentiam, martyrium, virginitatem, apostolatam et virtutes religiosas. *Secundo*, harum et aliarum omnium majorem quam fuisset in statu innocencie, dat copiam, in tensionem et continuum augmentum.

Nota secundo: Sicut in Adam omnes peccavimus, sic in Christo omnes justificati sumus, id est juste pro peccatis satisfecimus, et meriti sumus justitiam; sed sicut ad contrahendum peccatum originale necesse est ex Adamo naturaliter nasci, ita ad justitiam Christi participandum, necesse est ex eo nasci spiritualiter per baptismum.

Nota tertio, hinc sequi contra hereticos, quod, sicut inobedientia et peccatum Adae realiter inhaeret nobis, non autem tantum imputatur nobis, ita quoque, imo magis inhaeret nobis gratia Christi, non autem tantum impuletur nobis: alioqui enim longe efficacius esset peccatum Adae quam gratia Christi, quae peccatum tollere non posset, sed tantum abscondere.

20. LEX AUTEM SUBINTRAVIT UT ABUNDARET DELICTUM (1).—*Nota* vocem «subintravit», *q. d.* Obiter, et quasi furtim ad tempus breve, scilicet usque ad adventum Evangelii, intravit lex in mundum, ut esset Iudeorum quasi paedagogus ad Christum. Graecum *επισημειωθη* significat «ait Budovus, irrepere et fallere introendo et se insinuando. Sic hic lex quasi latenter se insinuavit, et, ut noster

Interpres vertit, *subintravit*, directe quidem ad hoc, ut dissolutos hominum mores restringeret, illosque duceret ad Christum, qui eos sanaret: sed indirecte ad id quod sequitur, scilicet, «ut abundaret delictum», *q. d.* Unde factum est, ut abundaret delictum. Volea enim ut consequentiam significat, non causam. «Nitimur enim in vitiis semper, cupimusque negata.» Vide cap. XIV.

«Lex, inquit S. Augustinus in *Psal. CII*, ideo data est, ut crescente peccato, humiliarentur superbi, humiliati confiterentur, confessi sanarentur.» Item, tract. III in *Joan.*: «Lex, inquit, ministrabat, non opitulabatur; jubebat, non sanabat; longiore ostendebat, non auferbat.» Quare minus genuine S. Ambrosius, epist. 71 ad *Veronam*, «subintravit,» inquit, lex, quia quasi forlito intravit, ut succederet legi naturali, quae in mentibus hominum erat obscurata. Nec enim legis naturalis mentionem hic fecit Apostolus, nec ob eam solam instaurandam data fuit lex Mosis.

(1) Quid vero lex, dicere poterat Judaeis? Si ita se res habet, ut Christus sit causa vitae, sicut mortis Adamus, quid ergo egit lex Mosis? Respondet Paulus: Lex autem insuper accessit, ut atrocitas peccati eo magis appareret (nam Hebraeis sepeissime dicitur esse quod apparet); vel, ut summo *εξουθενήσθαι*, eo eventu, ut numerus peccatorum multiplicaretur.

Dices: Lex publice tanta pompa in Sina rogata est et accepta, ergo non furtim intravit.

Respondeo: Nego consequentiam, quia Deus Hebraeos ex *Egypto* media nocte, quasi latenter eduxit in desertum Sina, ibique nil tale expectantium legem promulgavit.

Alii vertunt, *lex praeerea intravit, q. d.* Praeter morbum ex Adamo contractum, accessit lex, quae morbum auxit.

Occurrit hic Apostolus objectioni. Dicit enim aliquis: Dixisti, Paule, vers. 13: *Usque ad legem peccatum erat in mundo*: ergo post legem, et per legem Mosaicam ablatum est peccatum: ad quid enim aliud data est lex? Respondet Paulus, adeo per legem non esse ablatum peccatum, ut magis per eam sit auctum, vitio quidem hominum, sed occasione accepta ex lege, quae multiplicavit praecepta, nec tamen hominibus infirmis vires dedit ad ea implenda.

Notat hic Apostolus tres mundi status: *primus* peccatum erat in mundo: *secundus* a Mose ad Christum; *tertius* a Christo ad finem mundi: in *primo* regnavit peccatum et mors; in *secundo* lex, quae peccatum auxit; in *tertio* gratia, quae peccatum et mortem sustulit.

Unde Apostolus hic quasi comaediam instituit in tres scenas distinctam, et per prosopopoeiam, cuique scenae suam personam, quasi choragum, assignat, quae quasi rex domineat et regnet: tres ergo reges hic, qui inter se confligunt, sunt peccatum, lex, gratia, sive Adam, Moses et Christus; quorum quisque suum habuit regnum et regnandi tempus et spatium.

Pulchre quatuor hominis status inter se comparat S. Augustinus, lib. LXXXIII *Quaest.*, *Quaest. LXIX*: «Prima, inquit, est actio ante legem, secunda sub lege, tertia sub gratia, quarta in pace. Ante legem actio est, cum peccatum ignoramus, et sequimur carnales concupiscentias. Sub lege est actio, cum jam prohibemur a peccato, et tamen consuetudine ejus viti peccamus. Tertia actio est, cum non vincimur delectatione consuetudinis male, sed per gratiam ei resistimus. Quarta actio, cum omnino nihil est in homine, quod resistat spiritui. In prima ergo actione, quae est ante legem, nulla pugna est cum voluptate. In secunda, quae est sub lege, pugnamus, sed vincimur. In tertia pugnamus et vincimus. In quarta non pugnamus, sed perfecta et aeterna pace requiescimus.»

Notanda hic est sententia D. Thomae, de triplici legis fine, respectu triplicium hominum. «Circa finem legis, inquit, sciendum est, quod in populo Judaeorum tria fuerunt hominum genera, sicut et in quolibet alio populo: scilicet duri, id est peccatores et rebelles, proficentes et perfecti. Quantum igitur ad duros, lex fuit data in flagellum, et quantum ad praecepta moralia, ad quorum observantiam cogebantur per poenam comminationem, ut patet *Levit. xx*, et quantum

ad caeremonialia, quae *id est* sunt multiplicata, ne liceat eis diis alienis: *in* in cultum superaddere, *Ezech. xx*: In manu valida et brachio extento, et in furore effuso regnabo super vos. Sed proficientibus, qui dicuntur mediciores, lex fuit in paedagogum, secundum illud *Galat. III*: Lex paedagogus noster fuit in Christo. Et hoc quantum ad caeremonialia, quibus ad justitiam promovebantur. Perfectis autem fuit, quantum ad caeremonialia quidem in signum, secundum illud *Ezech. xx*: Sabbata mea dedi eis, ut essent signum inter me, etc. Quantum ad moralia vero in solatium, secundum illud quod cap. VII ait Paulus: Condelector legi Dei secundum interierem hominem.»

UBI AUTEM ABUNDAVIT DELICTUM, SUPERABUNDAVIT GRATIA.— *Ubi*, id est, postquam in mundo, occasione legis invaluit peccatum; postquam mundus ad summum malorum et peccatorum venerat in statu legis, tunc mox venit Christus, quasi medicus potentissimus et clementissimus, qui abundantiam et efficaciam gratiae suae ostendit in

curando et abolendo peccato regnoque peccati.

21. UT SICUT REGNAVIT PECCATUM IN MORTEM (pertrahens scilicet peccatorem in mortem corporalem et aeternam), ITA ET GRATIA REGNET PER JUSTITIAM IN VITAM AETERNAM,—ut scilicet per justitiam assequamur vitam aeternam; ad quam justitia dat jus, *q. d.* Gratia Christi superabundavit ad hoc, ut mortis et peccati regno destructo, regnum justitiae et aeternae vitae instauraretur, et longe lateque propagaretur per Christum. Vide hic duo regna, unum mortis, in quo regnavit Adam et Adae peccatum; alterum vitae, in quo regnat Christus Christique gratia, quae prius regnum mortis evertit. Inter haec duo subintravit lex, ut faceret quasi interregnum, sed frustra; nam lex regnum peccati potius auxit, quam suspendit. Unde necesse fuit venire Christum, qui sua gratia regnum peccati et mortis excinderet. Praecclare S. Augustinus, in *Sententia*, num. 194: «Rationalis anima, inquit, est domina corporis sui, quae inferiori non bene imperabit, nisi superiori Deo tota charitatis subjectione servierit.»

CAPUT SEXTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Hoc capite, de more, Apostolus post dogmata, ad mores dogmaticis conformes transit, hortaturque fideles, ut justitiae per Christum acceptae servandae et augendae student.

Primo ergo, docet nos in baptismo Christo consecutos, complantatos, et commortuos esse peccato, ut deinceps in novitate vitae ambulemus, sicut Christus semel mortuus, ad novam vitam, non amplius moriturus resurrexit, ut et nos quandoque cum eo ad gloriam resurgamus.

Secundo, vers. 12, docet in Christianis non debere regnare peccatum, ut obediant concupiscentiis ejus, utpote qui per Christi gratiam liberati sunt a peccato, et servi effecti justitiae; itaque per esse, ut membra sua tradant in obsequium justitiae ad vitam, quae prius tradiderant inmunditiae ad mortem. Nam, ut ait vers. ultimo: Stipendia peccati, mors: gratia autem Dei, vita aeterna.

1. Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato ut gratia abundet? 2. Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? 3. An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? 4. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitae ambulemus. 5. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul et resurrectionis erimus. 6. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, et ultra non serviamus peccato. 7. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. 8. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum Christo: 9. scientes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. 10. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. 11. Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu Domino nostro. 12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediat concupiscentiis ejus. 13. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viventes: et membra vestra arma justitiae Deo. 14. Peccatum enim vobis non

Lex
inter
in
dum.

Pecca-
tum
per
legem
magis
auctum.

Tres
mundi
status.

Tres
mundi
reges,
Adam,
Moses,
Christus
pecca-
tum, lex,
gratia.
Quatuor
hominis
status
inter se
compara-
ti.

Triplex
legis
fine
respectu
triplici-
um ho-
minum.